

SVERIGES FÖRFATTARFÖRENING

KORT HISTORIK
ÖVER DESS VERKSAMHET

FRÅN 23/4 1893
TILL 23/5 1924

*Nordiska
Boktryckeriet
Stockholm
1924*

Sveriges Författarförening instiftades den 23 april 1893 för att tillvarata de svenska författarnas intressen.

Vid det första sammanträdet av interimstyrelsen inträdde som stiftare herrar greve Carl Snoilsky, Claes Lundin, Frans Hedberg, Verner von Heidenstam, Hugo Tigerschiöld, Georg Nordensvan och Per Staaff. Till ordförande utsågs Verner von Heidenstam och till sekreterare Per Staaff.

Vid detta sammanträde invaldes omedelbart 83 medlemmar, ett förhållande, som visar, att redan i fråga om numerären en sammanslutning av Sveriges författare var behövlig. På första ordinarie årsmötet med föreningen, den 29 mars 1894, valdes till ordförande greve Carl Snoilsky och inträdde sedermera under året fil. dr och jur. kand. Axel Raphael som sekreterare. Vid detta årsmöte beslöts bland annat att dels fastställa stadgar för föreningen och dels skrida till snabb handling i fråga om de svenska författarnas rättsliga ställning, något som verkligen var av behovet i allra högsta grad påkallat.

Författarrätten i Sverige hade visserligen, efter att förut ha tilldelats några författare som rent personligt

privilegium, fått sitt första unga skydd genom 1812 års tryckfrihetsförordning. Detta skydd utsträcktes i fråga om dramatiska arbeten genom en kungl. förordning av 20 juli 1855, men först »lag angående äganderätt till skrift» av 10 augusti 1877 gav författaren ett någorlunda drägligt skydd.

Även denna lag visade sig emellertid snart nog genom de växande andliga förbindelserna med utlandet otillräcklig. Sveriges anslutning till Bernkonventionen blev därför det första yrkande, som upptogs av författarföreningen, och man beslöt redan på första årsstämman, att föreningen skulle ingå till Kungl. Maj:t med anhållan om Sveriges anslutning till Bernkonventionen samt om ingående av avtal med sådana makter, som ej anslutit sig till denna konvention, särskilt Amerikas föränta stater.

Författarföreningens sekreterare, fil. dr Axel Raphael, utarbetade också förslag härom, och den 12 april 1894 överlämnade styrelsen för föreningen detta förslag till Kungl. Maj:t.

Ehuru styrelsemedlemmarna under hand vidtalat riksdagsmännen S. A. Hedin och S. Wieselgren att verka för saken i riksdagen, uppsköts frågan alltjämt. Den i lag av 28 maj 1897 rörande äganderätt till skrift vidtagna förändringen bragte väl frågan framåt, men icke till slutlig tillfredsställande lösning. År 1900 återupptog författarföreningen frågan på nytt och beslöt ingå till Kungl. Maj:t med framställning om avslutande av litterära konventioner med Tyskland, England och Föränta staterna i likhet med dem, som redan avslutats med Frankrike och Italien.

Den 19 december 1901 beslöt föreningen dessutom att söka bringa frågan om utsträckt skydd för uppföranderätten till dramatiska arbeten under riksdagens behandling.

Först den 8 juli 1904 biträdde emellertid Sverige Bernkonventionen. Därmed hade en fråga, som alltifrån början av föreningens tillvaro ansetts som dess livssak, förts till sitt slut. Den andlige arbetarens rätt till sin arbetsprodukt hade stärkts, trots den storm av ovilja, som på vissa håll rests mot Bernkonventionen och där man särskilt försökte bevisa, att folkets intressen allvarligt kränktes.

Samma år antogs såsom lag av 29 april 1904 ett ändringsförslag — huvudsakligen på grund av författarföreningens nyssnämnda initiativ av år 1901 — om uppföranderätten till dramatiska arbeten, varvid skyddet för sådana arbeten principiellt utsträcktes från fem till trettio år efter författarens död.

År 1908 vanns en ytterligare utsträckning för svenska författares rättsskydd utomlands, i det att regeringen ingick en litterär konvention med Österrike.

Författarföreningen fortsatte emellertid att bevaka författarnas rättsliga intressen.

År 1911 överlämnade föreningen en petition till regeringen för att åstadkomma förbud mot dramatisering av episka framställningar utan författarnas tillstånd.

År 1912 deltog föreningen genom sina sakkunniga ledamöter vid frågan om ändrad lagstiftning rörande den litterära och konstnärliga äganderätten.

År 1914 avgav föreningen till lagutskottet infordrat yttrande om förslag till lag om rätt till litterära verk.

Den långa och sega kamp, som Sveriges författarförening och särskilt dess mångårige sekreterare, fil. dr Axel Raphael, måst utkämpa för en moderniserad litterär äganderätt, resulterade till sist i Sveriges anslutning till den reviderade Bernkonventionen genom Kungl. Maj:ts kungörelse av 30 maj 1919. Tyvärr vidtogs dock den ändringen, att skyddstiden efter författarens död i den nya lagen av 30 maj 1919 om rätt till litterära och musikaliska verk nedsattes från femtio till trettio år. Det var icke nog med att härigenom, utan giltiga skäl, sambandet i fråga om enstämmighet i den nordiska lagstiftningen angående denna rätt bröts och att Sverige frångick grundskyddstiden i Bernkonvention, som är femtio år. De svenska författarna tillskyndades härigenom även en direkt ekonomisk skada, något som även redan haft sina följder i två för föreningens styrelse angivna fall.

Styrelsen för föreningen hade visserligen den 22 januari 1919 till lagutskottet ingivit en av dr Raphael avfattad skrivelse med begäran om att de femtio åren skulle bibehållas. Detta hade sakkunniga i sitt yttrande av 28 juli 1914 yrkat. Trots alla starka bevis, som från dessa båda håll anförts, framlade regeringen ett förslag om trettio års skyddstid, vilket riksdagen även antog. I år framlade en enskild motionär på grund av den skada som härigenom tillskyndats författarna förslag om att staten skulle överta den fria litteraturen och av dess inkomst bekosta författarna ett slags vederlag i form av bidrag till författarnas pensionsfond. Detta förslag tillstyrktes av författarföreningens styrelse i infordrat yttrande och vann första lagutskottets bifall, så till vida

att lagutskottet tillstyrkte en skrivelse till regeringen med begäran om utredning, men riksdagen avslög detta.

Förutom dessa rent vitala frågor har föreningen ingripit mot olaga eftertryck och mot bristfälligheter i de nuvarande förslagsavtalen mellan förläggare och författare. Föreningen har också medverkat vid strävandena för utrotande av smutslitteraturen och den så kallade Nick Carter-litteraturen.

De ekonomiska svårigheter, mot vilka ett litet lands författare alltid ha att kämpa, har föreningen sökt i någon mån undanröja genom att den 20 november 1905 ingå till regeringen med anhållan om ett anslag å 10,000 kronor per år under tre år, under framhållande av att endast *ett* statsanslag å 6,000 kronor, som utdelas av Svenska akademien, stode till de skönlitterära författarnas tjänst. Detta beviljades också år 1907 på grund av en av föreningens dåvarande ordförande, riksdagsmannen och professorn Karl Warburg, avlämnad motion. Anslaget förnyades därefter i treårsperioder. Föreningen fick också rätt att själv utse en ledamot i den femmannanämnd, som ägde att avgöra anslagets fördelning.

År 1912 ingick föreningen till regeringen med en ansökan om att statsanslaget måtte höjas från 10,000 kronor till 20,000 kronor per år. Regeringen föreslog en höjning till 15,000 kronor, men även denna mindre höjning blev av riksdagen avslagen.

Statsanslaget till skönlitterära författare av utmärkt förtjänst ökades sedermera på grund av beslut i riksdagen år 1919 till 20,000 kronor per år för perioden 1920—1922. Denna summa ansåg föreningens styrelse dock

allt för låg med tanke på dyrtiden, varför styrelsen den 1 december 1920 ingick till Kungl. Maj:t med skrivelse i syfte att få det av 1919 års riksdag beviljade anslaget höjt från 20,000 till 50,000 kronor för vartdera av åren 1921 och 1922. Detta tillstyrktes av Svenska Akademien, och Kungl. proposition avläts till riksdagen, men denna ville icke godtaga den gjorda framställningen.

De försök föreningen sedermera gjort för att bringa svenska författarna ekonomisk hjälp ha icke krönts med framgång. Den ansökan, som styrelsen riktade till Kungl. Maj:t år 1923 med anhållan om 200,000 kronor i bidrag från statens penninglotteri, rönt avslag.

Däremot bringades de svenska författarna hjälp från enskilt håll.

Redan år 1901 hade föreningen underrättats om att arvingarna efter bokförläggare Albert Bonnier till hedrande av dennes minne instiftat »Albert Bonniers stipendiefond för svenska författare» och härtill donerat ett kapital av 150,000 kronor, varav räntan skulle utdelas till svenska författare. Detta kapital ökades sedermera med 75,000 kr., som av Albert Bonnier donerades på firmans 75-årsdag. Föreningen äger rätt att utse en ledamot i utdelningsnämnden samt att revidera räkenskaperna.

År 1912 erhöles de svenska författarna ett avsevärt ekonomiskt stöd i fröken Lotten von Kraemers störfundade stiftelse »Samfundet De Nio», vars ekonomiska behållning den 31 december 1923 uppgick till 759,000 kronor. Räntan av detta belopp får, sedan 25 % avsatts till fondökning och utgifterna för en tidskrift m. m. betäckts, utdelas till svenska författare. Föreningen äger

rätt att för granskning av denna fonds räkenskaper utse revisorer.

Trots dessa statsanslag och donationer ha de svenska författarna fört en bekymmersam tillvaro, något som ytterligare skärpts under de senaste krisåren.

Vid början av föreningens verksamhet sökte man med sund blick för utvecklingen slå in på den bogen, att inom föreningen grunda en egen understödsfond. Genom utgivande av en julkuplikation, »Vintergatan», m. m. ökades fonden därhän att man kunde börja den första utdelningen av räntorna från fonden år 1902, då ett anslag på 400 kronor utdelades. Först år 1911 hade fonden växt så att två anslag å vardera 400 kronor kunde utdelas.

År 1915 uppgick hela understödsfonden blott till 20,012 kronor.

Föreningen fann sig på grund härav föranlåten att söka på ett kraftigare sätt öka understödsfonden för att kunna effektivare bistå sina medlemmar.

Genom anordnande av tvänne lotterier under åren 1916—1918 lyckades också föreningen att öka sina tillgångar så avsevärt, att understödsfonden uppgick till över 180,000 kronor.

Under år 1918 gick styrelsen i författning om att försöka anordna ett författarbibliotek, bestående av svenska skönlitterära arbeten. Genom tillmötesgående från Aktiebolaget P. A. Norstedt & Söner, Svenska Andelsförlaget, Dahlbergs förlags aktiebolag, Albert Bonnier samt Bokförlagsaktiebolaget Tiden, vilka företag sedan hösten 1918 sânt en del nyutkomna skönlitterära alster till föreningen, är ett dylikt bibliotek under stark tillväxt.

Samma år utarbetades regler för förlagsavtal jämte förslag till normalkontrakt. Efter några sammanträden med bokförläggarna avstannade emellertid förhandlingarna. Styrelsen för författarföreningen har år 1923 hos Svenska bokförläggarföreningen begärt förhandlingarnas återupptagande och kommer detta att ske instundande höst.

En litteraturbyrå upprättades även under år 1918 för att försöka verka för förmedlingen av redan tryckta romaner och noveller till tidningarna. Planen väckte emellertid föga uppmuntran från tidningarna och författarna och avstannade av sig själv.

I februari samma år avsändes sympatitelegram till finska författarna med anledning av Finlands nyvunna frihet.

Den sedan länge närda drömmen att samla Nordens författare till författarmöte, sökte föreningen förverkliga genom att den 27 september 1918 föreslå danska och norska författarföreningarna att samlas i Stockholm under år 1919. Förslaget mötte genast den varmaste anslutning från såväl dansk som norsk sida. Då Dansk Forfatterforening tänkte fira sitt 25-årsjubileum på våren 1919, föreslog den, att de nordiska författarföreningarna i stället skulle samlas i Köpenhamn. Detta förslag antogs också av Sveriges författarförening.

Det första nordiska författarmötet ägde rum i Köpenhamn 19—21 maj 1919. Till representanter för Sverige vid detta tillfälle valde styrelsen på uppdrag av föreningen Ernst Didring, Nils Wilhelm Lund, Axel Raphael, Marika Stjernstedt, John Landquist för styrelsen samt Selma Lagerlöf, E. A. Karlfeldt, Hjalmar Söderberg, C.

G. Laurin och Anders Österling för föreningen. I stället för Axel Raphael och Hjalmar Söderberg, som anmälde förhinder, deltog suppleanterna Algot Ruhe och Gustaf Collijn.

Vid mötet i Köpenhamn överlämnades från Sveriges författarförening till Dansk Forfatterforening på dess 25-årsdag en lagerkrans samt praktupplagan av Strindbergs samlade arbeten, ett femtiotal band, vilken gäva åstadkommits genom insamling bland de delegerade.

På mötet, som hölls på Kristiansborgs slott och som under dagarna 19—21 maj beledsagades av lysande festligheter, fattades en del viktiga resolutioner i avsikt att stödja det nordiska litterära samarbetet och främja sådana ändamål, för vilka författarföreningarna bildats. Bland annat beslöts, att dylika nordiska författarmöten skulle hållas växelvis i de fyra länderna Sverige, Danmark, Norge och Finland, vilket sistnämnda land sänt representanter för såväl Finlands svenska författarförening som för Finska författarföreningen. Sveriges författarförening åtog sig därvid att anordna nästa nordiska författarmöte i Stockholm år 1921.

Löftet var något förhastat. De ekonomiskt sett svåra tider, som följde de närmaste åren, gjorde det omöjligt för Sveriges författarförening att infria löftet på avtalad tid. Icke förrän i år har föreningen satts i tillfälle, framför allt genom en donation å 15,000 kronor från Aktiebolaget Norstedt & Söner vid dess 100-års jubileum samt en å 5,000 kronor från Albert Bonnier, att inbjuda till ett nordiskt författarmöte i Stockholm 1—5 juni. Denna inbjudan har mottagits med tacksamhet och glädje från Danmark, Norge och Finland, vadan de nordiska

litterära förbindelserna ha knutits än närmare samman. Till mötet har även inbjudits två isländska författare.

På författarmötet i Köpenhamn beslöts, att man skulle försöka upprätta nordiska bibliotek i Stockholm, Köpenhamn, Kristiania och Helsingfors. Med anledning härav har ett nordiskt bibliotek, tills vidare innehållande dansk och norsk litteratur på originalspråket, inrättats av Sveriges författarförening här i Stockholm. Anordnandet härav möjliggjordes genom anonym bidragsgivare. De norska böckerna sändas gratis av norska förläggare. Biblioteket är för närvarande inrymt på Arbetarinstitutet och röner livlig efterfrågan. Bokbeståndet uppgår till 319 volymer, och 5,422 personer ha under åren 1920—1923 begagnat sig av rätten till hemlån av desamma.

Vid Köpenhamns-mötet uttalades, att man borde försöka få ett gemensamt tidningsorgan för de nordiska författarna till stånd. Detta har resulterat i att »Nordisk Forfatter-tidende» har antagits såsom sådant organ för författarföreningarna i Sverige, Danmark, Norge och Finland.

Samhörigheten med övriga utländska författarorganisationer kom dessutom till sin rätt, när Sveriges författarförening genom fyra representanter deltog i den kongress, som år 1909 hölls i Köpenhamn av »Association littéraire et artistique internationale».

Den utländska samhörighetskänslan tog sig ett reellt, ehuru anspråkslöst uttryck, när Sveriges författarförening på årsstämman år 1920, trots svåra ekonomiska förhållanden för svenska författare, beviljade ett anslag å 1,000 kronor att överlämnas till genom kriget nödställda författare i Belgien, Tyskland, Österrike och Ungern.

Beträffande andra frågor, som mer direkt eller indirekt sammanhånga med författarnas rätt, hade föreningen år 1894 tillfälle att yttra sig om Kungl. Teaterns reglemente. År 1915 deltog föreningen genom särskilda delegerade i kommittén för ordnande av teaterverksamheten i svenska landsorten.

I slutet av år 1923 ingav föreningens styrelse en skrivelse till Kungl. Maj:t med hemställan om litterär konvention mellan Sverige och Finland.

Föreningens arbete under dessa förflutna 31 år har, som synes, varit så gott som uteslutande inriktat på bevakande av rättsliga och ekonomiska intressen.

För att bistå de enskilda medlemmarna i uppgörelser och konflikter med andra parter såsom förläggare, teaterdirektörer m. m. har föreningen under hela sin tillvaro haft anställd en ombudsman. Denne var under många år vice häradshövding (sedermera statsminister) Karl Staaff.

Som sekreterare tjänstgjorde till och med 1918 fil. dr och juris kandidat Axel Raphael, för vars oegennyttiga och outtröttliga arbete för föreningens bästa och för hävdande av den immateriella äganderättens principer under 24 år föreningen står i en outplånlig tacksamhetskuld.

Författarnas ekonomiska ställning och intressen kräva alltjämt arbete av föreningen. För att förbättra föreningens egna finanser beslöt föreningen år 1922 att återupptaga utgivandet av sin tidskrift »Vintergatan», som vilat många år. Återupptagandet har hittills visat sig föga givande, ekonomiskt sett. Först i år kommer utgivandet av tidskriften att medföra ekonomisk vinst.

Från föreningens mångåriga ledamot, Selma Lagerlöf, har föreningen nyligen haft glädjen att mottaga hela författarhonoraret för filmen »Gösta Berlings saga», 20,000 kronor, varav räntan enligt givarinnans önskan skall utdelas företrädesvis till behövande, äldre författarinnor.

Under de förflutna trettioett åren har föreningen de första tjugotre åren utdelat till behövande författare sammanlagt 8,400 kronor och de sista åtta åren sammanlagt 56,200 kronor, varav framgår, att en avsevärd ökning i föreningens understöd ägt rum den senare tiden.

I sjukunderstöd har dessutom från och med år 1919 till och med 1923 utdelats 3,500 kronor.

Detta torde vara vad Sveriges författarförening i huvudsak utträttat. För närvarande räknar föreningen 338 medlemmar, representerande så gott som alla områden av svenskt författarskap.

Som ordförande för föreningen hava under dess nu 31-åriga tillvaro fungerat författaren Verner von Heidenstam, greve Carl Snoilsky, professor Karl Warburg, författaren Tor Hedberg, författaren Ernst Didring, redaktör Karl Wählin och författaren Ejnar Smith.

Under alla dessa år har föreningen fullföljt det program, som redan från början uppställdes som ledstjärna för föreningen — att strida för författarnas intressen.

Bakom alla till synes enbart ekonomiska intressen har städse stått rättssynpunkten.

Detta uttalas också klart i den inlaga, som Sveriges författarförening den 14 september 1903 överlämnade till Kungl. Maj:t med anledning av Bernkonventionen, och vars slutord bland annat lyda sålunda:

»Men först och sist anser sig författarföreningen böra hävda rättssynpunkten.

Länge har den andliga arbetarens rätt till sin arbetsprodukt förmenats honom, men steg för steg har denna rätt kämpat sig fram till seger utöver den civiliserade världen. Den enkla sanningen att arbetaren är sin lön värd har även på detta område gjort sig gällande.»

Inlagan är undertecknad av Karl Warburg, Verner von Heidenstam, Georg Nordensvan, Gustaf af Geijerstam, F. U. Wrangel, Axel Raphael, Knut Michaelsson, Per Hallström och Hellen Lindgren.

Sveriges författarförening torde ännu ha många steg att gå, innan detta principuttalande kan anses föråldrat.

Å styrelsens vägnar:

ERNST DIDRING,

Ordförande i Sveriges Författarförening.

Ulf von Konow,

Sekreterare i Sveriges Författarförening.